

ВОЛОДИМИР ТАРАСЮК
**ЧУМАЦЬКИЙ
ШЛЯХ**

Ой з-за гори та із-за кручі
Та риплять вози йдучи,
Попереду та чумаченько
Та вигукуючи.

(Із пісні).

Переднє олово

У передмові до альбому української старовини, виданому 1900 року в Санкт-Петербурзі, академік Д. Яворницький писав: «...у минулому України було стільки оригінального, стільки своєрідного, стільки повчального і водночас стільки поетично привабливого, що все це давно само проситься на світ Божий і давно вже вабить до себе справжніх шанувальників і знавців української давнини». Ці слова чи не найкраще характеризують усю нашу культурну спадщину, наче возносять її в лоно величності й самобутності. Варто згадати хоч би феномен козацької республіки чи історію січових стрільців.

У даному ряді знаходиться й ще одна своєрідна гілка життєвого дерева нашого народу — чумакування. Свого часу йому приділялася велика увага, однак пізніше, в лиховісні часи боротьби з «ворогами народу», чумацтво перейшло в розряд забороненого, старожитного, непотрібного, як і багато що інше з національної спадщини. Причому, ґрунт такого переходу виявився настільки міцним, що й до сьогодення це унікальне явище повертається дуже повільно.

Якоюсь мірою заповнити дану історичну прогалину допоможє нижче подана оповідь «Чумацький шлях». Хоч хотілося б, аби вона принесла кожному бодай хвилинку втіхи, занурила в таке цікаве й різноманітне чумацьке життя.

Виникнення і поширення чумацтва

Перш за все розглянемо, хто такі чумани. Звичайно так називали категорію населення, що займалася торгововізницьким промислом. Чумак — це візник, що доставляв чужі товари, ще й крамар з тверезим економічним розрахунком. Саме ж слово походить швидше всього або від тюркського «чум» — діжка (діжками та бурдюками завантажували вози чумаків), або від відомої всім «чуми», яка часто перевозилася степами, особливо в ті старі часи, коли не існувало жодних кордонів.

Коли ж і де зародилося чумацтво? Загалом найдревніший та найвагоміший промисел населення України зародився в результаті того розорення й опустошення, котре принесло з собою монголотатарське нашествя. Щоб відбудувати господарське життя, вкрай потрібен був загальний розвиток, прогрес, з чим безпосередньо пов'язувалося пожвавлення торгово-грошових відносин. Особливо щодо зв'язків із зовнішнім світом. Саме цим диктується поширення купецького підприємництва, з чим зростає попит і на використання транспорту. Останній надто потрібен був для перевезення солі (з Криму, Галичини, Чорноморського узбережжя).

Звідси й бере початок новий тип — солеторговців-чумаків. Сталося це приблизно в другій половині XV ст., в усякому разі не пізніше. А дехто з дослідників називає й раніші строки. Скажімо, Рудченко в одній із своїх праць 1874 року писав, що «прослідки чумакування можна натрапити ще до часів мандрювань слов'яно-руських народніх крамарів (торговців), що мандрували в грецькі, а згодом — в італійські колонії під охороною перших українських в'язів».

Дехто схиляється й до протилежної думки, відносячи зародження чумацтва аж до другої половини XVI ст. Втім, на думку автора, підстави для цього не дуже ґрунтовні. Швидше навпаки, в XV—XVI ст. аж до другої половини XVII ст. повністю йшло становлення чумакування, яке в першій і особливо в другій половині XVIII та майже протягом першої половини XIX віку набуло найбільшого розквіту і занепало в 70—90-х роках минулого сторіччя через розвиток промисловості й транспорту. Тут варто ще додати, що власне слово чумак дуже поширилося з середини XVII століття, а хто привозив сіль із Галичини, тих називали колонійцями.

(Далі буде).